

Izvesni uzroci vuku za sobom izvesne posledice — to je opšta formula fizičnih zakona. Isti zakon važi i za čoveka i za društvo. Ostavite čoveka bez hleba ili bez vazduha, on mora da crkne, pa ma vi to radili sa najplemenitijim željama da taj čovek živi 100 godina. Ostavite u jednom narodu sve uzroke koji uzrokuju krađe, paljevine, ubistva, itd., i ta će se zločinstva povtoravati svake godine u istom broju i s takvom pravilnošću kao i ma kakve pojave u prirodi.[1] Tako je i s drugim pojavama u društvu. Razume se da sve te pojave imaju svoj izvor u političkim i društvenim ustanovama narodnim. Pa tu ne pomogoše nikakve „patriotske želje“ i „plemenite namere“.

„Prst božji“ (što se često veli da leži na vladajućim ličnostima) vrlo je zgodna fraza da se zapuši šupljina kakvog novinarskog članka, ali u praktici on se ne pokazuje nigde. Nema, niti je ikada bilo kakve dinastije koja je bila kadra da svojim božanstvenim svojstvima sačuva ma i jedno selo od tuče ili poplave, da svojim „duhnovenijem“ ulije u narod nauku, da mu razvije industriju, trgovinu i druge grane narodnog kućenja, da ga drugi, obrazovaniji narodi ne upotrebljavaju za svog amalina. Tako isto, nije nijedan vladalac nikada bio kadar da „prstom božijim“ raspršti svoje i narodne neprijatelje (kao što je Jehova u Starom zavetu razbijao neprijatelje Izrailja), već je za to vazda trebalo narodne krvi i narodnih novaca.

One ustanove koje jamče narodu za njegov umni i materijalni razvitak korisne su po narod. Ona partaja koja radi da te ustanove nađu puta u svest i život narodni, korisna je po narod.

Što važi za svaku partaju uopšte, važi i za vladajuću partaju.

To je gledište realno. Ono nije novo u Evropi, ali je dosta novo u našoj žurnalistici, stoga sam mislio da je bilo nužno prethodno ovo nekoliko reci. Ja znam da će ono naći otpora, ali sam gotov da odgovorim razlogom na svaki napadaj.

Kod nas je uobičajeno da se svaki publicista pozivlje na narodno mišljenje i da time sankcioniše svoja načela, Tako je isto uobičajeno da se nazivlje „neprijatelj naroda“, „neprijatelj narodne slobode“, itd., svaki onaj koji ne smatra kao sveto pismo sve ono što izreče narodno predstavništvo. Ono je, veli se, narod, a „glas naroda to je